

VŠEHRD

LIST SPOLKU ČESKÝCH PRÁVNÍKŮ VŠEHRD V PRAZE

Mzdy podle indexových čísel.

J. H.

Skutečnost, že ohromnými a náhlými přesuny cenovými, které způsobila válka svými neblahými důsledky, všeobecným snížením výroby na jedné a poklesem směnné hodnoty peněz na druhé straně, byly nejhůře postiženy vrstvy odkázané na pevný, v peněžních hodnotách vyjádřený důchod, je příliš dobře známa, než aby potřebovala zvláštního vysvětlování a odůvodňování. Kdežto ceny všeho zboží hned na počátku války závratnou rychlostí stoupaly, zůstávaly dělnické mzdy a hlavně platy úřednické dlouho na předválečné úrovni, někde dokonce (na př. u divadelních herců) byly ještě značně zredukovány a trvalo hodně dlouho, než počaly pomoci různých „drahotních přídaveků“ a pod. zvolna a nestejněměrně pokulhávají za obecným zdražením všech nezbytných potřeb životních. A ani dnes není zdaleka zjednána u srovnání s dobou předválečnou plná rovnováha. Mnohé mzdy dělnické, zvláště v oborech pro národní hospodářství nejdůležitějších, kde by nějaké třeba jen dočasné zastavení práce mělo za následek hotovou katastrofu (hornictví, doprava), dosáhly sice dosud neslýchané nominální výše, ale vyšetříme-li jejich hodnotu reálnou, shledáme, že i ony sotva zabezpečují svým příjemcům předválečnou životní míru. Ale ve většině případů — a to platí zvláště o platech úředníků a jiných „zbytečnějších“ kategorií — o nějaké rovnováze nemůže býti dodnes ani řeči a konečná důkladná náprava nechá tu na sebe jistě ještě velmi dlouho čekat.

Ale tyto neblahé zjevy nelze již bohužel odčinit a je nutno omeziti se na řešení otázky, jak alespoň v budoucnosti podobných úkazů se vyvarovati.

A tu třeba především sáhnouti na kořen zla, který spočívá ve zmíněném již rozdílu mezi výší zdánlivé, nic neudávající mzdy „normální“ a skutečné, „reálné“. Nejprimitivnějším prostředkem ovšem by tu bylo zavedení mzdy naturální místo peněžní, čímž

by onen rozdíl automaticky odpadl; že tento způsob řešení je za dnešních poměrů nemožný a nemyslitelný, je na snadě. A přece se za války aspoň částečně uplatňoval: V hornických revírech na př. dělnictvo jinak práce nepřijímalo, než byla-li mu zaručena náležitá výživa, ba odmítalo přímo zvýšení peněžní mzdy ve prospěch této naturální. Rozličné úřednické a j. konsumy jsou zjevem obdobným. Než to vše jsou jen případy výjimečné.

Zásadně nutno trvati na systému mzdy peněžní, ale tak upravené, aby rozdíl mezi její výší nominální a reálnou byl co možná zmenšen, ne-li úplně odstraněn. Mzda nesmí býti, jako dosud, veličinou stálou, neměnnou, nýbrž musí míti jistou pružnost, t. j. schopnost samočinně se přizpůsobiti změněným poměrům cenovým, musí s průměrnými cenami životních potřeb současně a rovnoměrně stoupati i klesati. Námezdním pracovníkům musí býti zaručeno určité stálé existenční minimum, na něž by kolísání cen nemělo žádného nebo jen co nejmenšího vlivu. Jedná se tudíž především o stanovení této životní míry. Při tom ovšem nelze bráti zřetel na rozmanité subjektivní potřeby jednotlivců, nýbrž je nutno omeziti se na čistě objektivní, při tom však co nejob-
sáhlejší a nejdůkladnější statistické vyšetření „normální“ spotřeby jednotlivých interesovaných tříd. Než o tom později.

Dalším úkolem bude stanoviti nějaké absolutní měřítko pro ceny předmětů, jež tvoří hlavní součást spotřeby příslušných tříd, aby bylo možno jejich kolísání správně a úplně zjistiti. K tomu právě slouží t. zv. „čísla indexová“: Vyšetří se totiž průměrná cena určitého zboží na určitém místě v určité časové periodě a ta pak slouží za měřítko k srovnání cen téhož zboží na jiném místě resp. v jiné době. Obyčejně se tak základní jednotka učiní rovna stu a poměr ostatních cen k ní vyjadřuje se procentuálně. Tím je umožněno přesné zkoumání cenových variací měřítkem mnohem stálejším a správnějším, než by byly, tímž proměňám jako zboží vystavené peníze.

První pokus v tomto směru učinil Angličan Newmarck, stanoviv průměrnou cenu 19, později 22 druhů zboží v letech 1845—50. Londýnský „Economist“ do dnes srovnává v periodických přehledech ceny příslušného roku s těmito základními. Jiné indexy sestavil později Soetbeer, který vzal za základ ceny 100 druhů zboží, jímž bylo v letech 1847—50 v Hamburku obchodováno, a srovnával je s přítomnými až do r. 1896, kdy v jeho údajích pokračoval Conrad ve svých „Jahrbücher“. K větší dokonalosti přivedli indexovou statistiku Sauerbeck, Kral, Palgrave a zvláště Američan Falkner, který zdůraznil nutnost, bráti zřetel na důležitost jednotlivých druhů zboží pro konkurenci.

Chceme-li použití těchto indexových čísel k vyměřování mzdy, musíme především zjistiti potřeby jednotlivých interesovaných vrstev. To se může státi jen pomocí spotřební statistiky, která nám však i při největší úplnosti může podati obraz jen

velmi přibližný a nepřesný. Neboť nemohouc přirozeně bráti zřetel na měnivé subjektivní potřeby jednotlivců co do konsumce určitého druhu zboží, musí se omezit na konstatování „průměrné“, „normální“ spotřeby jednotlivých tříd, která ovšem vzhledem k místním, časovým a povahovým rozdílům může býti velmi rozličná a těžko zjištělná.

Podarí-li se nám přes tyto obtíže aspoň zhruba vypočísti množství jednotlivých druhů zboží spotřebovaného za určitou časovou periodu v typické domácnosti příslušné třídy a sečteme-li jich ceny v době a místě, jež za tím účelem zvláště musí býti stanoveny, obdržíme jakési základní číslo, jež nám udává právě výši oné „normální“ mzdy. Pak dosadíme za „průměrné“ ceny ony, jež zjistíme pomocí indexů pro dobu a místo výplaty mzdy a docílíme tím, že výše této bude v přímém poměru s pohyby cenovými stoupati i klesati. Přesný tento poměr ovšem nebude, neboť s rozličným kolísáním cen rozličného zboží bude se měniti i spotřebované jeho množství, ale v celku tím přec jen bude dosaženo žádoucí pružnosti a přizpůsobivosti, která má odstraniti všechny ony se systémem pevných nominálních platů spojených nespravedlnosti.

Hlavní obtíž ovšem spočívá v přiměřeném odstúpnování sazeb pro pracovní výkony různých kvalitativních stupňů. Ale to je oříškem mzdové otázky vůbec, nejen mezd indexových.

Pokusy, čeliti neblahým následkům velikých cenových přesunů vypočtením skutečných cen zboží zejména na základě indexových čísel, jsou již staršího data. Tak již r. 1822 navrhoval Angličan Lowe, aby vylíčeným způsobem obligačním smlouvám peněžním byla dána „pevná hodnota“. Totéž označil Griffen za hlavní úkol komitétu, dosazeného „British association“ k vy-pátrání nejlepší metody stanovení změn směnné hodnoty peněz. V nejnovější době je zajímavý po té stránce 1. článek dohody, uzavřené v říjnu let. roku se stávkujícím dopravním personálem na drahách anglických, v němž se praví, že mzdy mají zůstatí nezměněny až do doby, kdy nastane blíže tam určený všeobecný cenový pokles.

Výhody indexového systému mzdového jsou zřejmy; ovšem bude státi nepochybně mnoho bojů jeho provedení, neboť podnikatelé, kteří právě z uvedeného cenového a mzdového poměru nejvíce kořistí, jistě se mu budou vším úsilím vzpírati. Snazší již bude jeho zavedení v podnicích nevýdělečných, zvláště ve státní službě, a bylo by žádoucí, aby i u nás příslušní činitelé, jak jen poměry dovolí, této závažné otázce věnovali náležitou pozornost.